

Oplevelser fra at blive ”ramt” i hverdagens operative indsatser

Det er dig, der er den

Prøv at forestille dig, at du er kaptajnen på et skib, der skal lægge til kaj i en fyldt sommerhavn. Du står selv ved roret og kigger ned på dine gæster, der ser frem til at komme i havn. Mens du styrer skibet ind gennem havnehullet, kigger du rundt for at finde den rigtige plads i forhold til vinden. Gæsterne griner, og du forsøger at huske dig selv på at smile, selvom dit hoved kører på højtryk. Du overvejer, om gæsterne ude på forskibet har fået sat fortøjningerne ordentlig på. De sagde ja, da du spurgte, men de stod samtidig og diskuterede aftenens menu, og du forsøgte ikke at virke for kommanderende og insisterende, og du undlod at spørge igen. Fik du nu husket at sige til børnene, at de ikke må hoppe i land? Og hvordan var det nu med strømforholdene i havnen?

Mens du stille og roligt glider ind mod havnepladserne, kan du fornemme, at de rutinerede fiskere inde ved ishuset har fået øje på dig. Du har fornemmelsen af at blive vurderet, og du tager intuitivt lidt af gassen til motoren. Da du nærmer dig den første fortøjningspæl, kan du mærke, at du mister styrefart, og pludselig får strømmen fat i båden. For at få kontrol over båden giver du mere gas, men gæsterne ude på forskibet bliver i tvivl om, hvad du vil, og de får ikke sat fortøjningen på. Resultatet er, at du bliver presset med for høj fart ind mod træmolen. Det giver en dyb hul lyd, da båden rammer. En af gæsterne ude på forskibet falder, og børnene begynder at græde. Du mærker helt nede i maven en blanding af svigt og blufærdighed, men du ved, at du ikke kan løbe fra det faktum, *det var dig - der havde den.*

At være den, *der har den*, er hverdag for indsatslederne fra politiet, redningsberedskabet (brandvæsenet) og sundhedsberedskabet. Indsatslederne er dem, der ude på et ulykkessted skal levere svar på to centrale spørgsmål, hvad er det, vi står overfor, og hvad er det, vi bør gøre? De skal med andre ord skabe mening, men de skal skabe mening, mens de handler.

Når man læser om håndteringen af ulykker, så ender vi ofte med at diskutere resultatet – altså skaderne på båden. Det er dog langt mere interessant at søge svaret på, hvad det var for en mening, der blev skabt, og hvad det var for nogle forstyrrelser, der førte til, at skibet ikke blev langt til kaj på den måde, som vi alle havde en forventning om.

Min forskning handler om at forstå, hvordan indsatsledere skaber mening ude på et ulykkessted – et skadested, og hvad det er for nogle forstyrrelser, der opstår. Forstyrrelser er i sig selv produktive i den forstand, at de bidrager til, at vi bliver mere bevidste, hvilket ideelt set kan gøre os i stand til at agere på en anden måde. Når vi kan erkende forstyrrelserne, kan vi aktivt arbejde med dem som led i en læreproces. I stedet for at forsøge at forklare mening, der allerede er skabt, tilbyder forskningsprojektet metoder til at studere mening, der skabes.

Søgen efter meningskabelse i nuet

Det finurlige ved meningskabelse er, at mening, der allerede er skabt, fremstår ordnet - som perler på en snor. Det er ligetil at konkludere, at skibet ramte molen, da det havde for meget fart på. Det er langt mere vanskeligt at forklare, hvorfor det skete.

Meningsskabelsesprocesser fremstår i glimt som bevidste, men det meste af tiden så skaber vi mening ubevidst. Meningsskabelsesprocesser starter ikke definitivt og slutter ikke definitivt, men er vævet sammen i fortid, nutid og fremtid. I relation til beredskabsforskning så fokuserer man ofte på meningskabelse som noget, der foregår inde i vores hoveder. Men forskningsprojektet viser netop, at det ikke er det hele billede. Meningsskabelse foregår bestemt i vores hoveder, men bor lige så meget i vores sensoriske apparat og i vores relationer.

En rejse med indsatslederen

Det er i sig selv en udfordring at fastfryse processer, som dels går hurtigt, og som dels ikke altid kommer eksplicit til udtryk i vores adfærd. Jeg arbejder derfor i min forskning med at benytte videokamera/hjelmkamera som en opmærksomhedsunderstøttende teknologi. Hjelmkameraet gør det muligt at optage meningskabelse i nuet på faktiske ulykker. Hjelmkameraet gør det muligt for forskeren og indsatslederen at genopleve den operative indsats, der er blevet optaget ved hjælp af kameraet. Indsatslederen og forskeren rejser, populært sagt, tilbage i tiden, og genoplever meningskabelsesprocesserne, og de situationer, hvor indsatslederen bliver ramt – altså de konsekvenser, som forstyrrelserne har for indsatslederen.

Hjelmkameraet, der er anvendt i forbindelse med de gennemførte feltstudier, er et "Drift Stealth 2 HD", som vist på billede 1.

(Billede 1. Hjelmkamera "Drift Stealth 2 HD – gengivet med tilladelse fra "Drift Innovation").

Kameraet har mulighed for at optage i HD-kvalitet (1080 pixels) og optager lyden direkte gennem en lille mikrofon i kameraet. Hjelmkameraet har en række funktioner, som alle styres fra de 3 knapper, der er monteret oven på kameraet. Når indsatslederen ønsker at tænde sit kamera, holder vedkommende blot den knap nede, der er tættest på linsen, hvorefter kameraet starter med at optage. Kameraet er blevet fastgjort til indsatsledernes hjelme gennem en særlig fastgørelsesklampe, som vist på billede 2.

Brugen af video i faktiske ulykkesituationer har i selv været en markant del af forskningsprojektet. Det siger sig selv, at det er vanskeligt at få lov til at filme bankrøveren, eller for den sags skyld den person, der er kørt galt ude på motorvejen, eftersom de jo grundlæggende ikke har sagt ja til at medvirke. Derudover er der særlige krav til registrering af data, der potentielt indeholder særlige sensitive oplysninger. Det har derfor været en særskilt del af projektet at konstruere det lovgivningsmæssige og etiske grundlag for at kunne benytte kameraet hos brandvæsenet og hos politiet i Danmark og i Norge.

(Billede 2. Montering af hjelmkamera på indsatsleder fra redningsberedskabet – Asger Plæhn ©)

Hvad har vi hidtil fokuseret på i den beredskabsfaglige forskning

Klassiske perspektiver på individets meningskabelse og problemløsning kan genfindes i modeller for situationsbevidsthed samt i den beredskabsfaglige forskning knyttet til "situation awareness" og intuition. I størstedelen af disse forståelser betragtes indsatslederen som en proaktiv problemløser, der på baggrund af erfaring forventes at kunne agere intuitivt og genkende mønstre på et skadested.

De kognitive forståelser trækker på en opfattelse af, at det er muligt for et individ at "føre an" i meningskonstruktionen. Det er en sådan forståelse, der ligger til grund for opfattelsen af lederen på skadestedet som en, der er i stand til at foretage en hurtig situationsbedømmelse, indsætte sine styrker, og gennem denne proces forblive proaktiv og fastholde overblikket og overskuddet til at løse flere opgaver samtidig. Der tegnes med andre ord et billede af en dirigent, der alene dirigerer sit orkester. En forståelse af lederen som en, der "står oppe på ølkassen med brystet fremme" (citater fra indsatsleder).

Et procesperspektiv på skabelse af mening

Forskning fra England, Holland og Norge, knyttet til den faktiske håndtering af operative indsatser, tegner et andet billede af den proaktive skadestedsleder, og udfordrer de kognitive problemløsningsstrategier ved at fokusere på, hvad der sker i relationerne og i meningsforhandlingerne på skadestedet. Denne forskning viser, at:

- Indsatslederne giver ganske få befalinger
- Indsatslederne er primært reaktive

- Proaktive strategier i forhold til at afdække og takle usikre begivenheder er sjældne
- Det første mønster, som indsatslederen genkender er vitalt for indsatsen.

Disse fund bliver bekræftet af dette forskningsprojekt, der på baggrund af feltstudier i Danmark og Norge viser, at indsatslederne bliver særligt udfordret i forhold til at håndtere situationer:

- Hvor indsatslederen bliver i tvivl, og bliver usikker i forhold til, hvorvidt det er legitimt at italesætte en sådan tvivl
- Hvor indsatslederen har den oplevelse, at mandskabet ikke tager del i meningskabelsen
- Hvor indsatslederen ikke får mulighed for at træde ind i indsatslederfunktionen, eller bliver udfordret på antagelsen om, at indsatslederen skal være proaktiv, og være den, der er mest vidende.

Forskningsprojektets konklusioner

Forskningsprojektet viser, at indsatslederne indirekte selv konstruerer de forstyrrelser, der udfordrer dem i kampens hede. Det skyldes en manglende opmærksomhed og sproglighed knyttet til de forstyrrelser, der opstår – eksempelvis situationer, hvor de bliver i tvivl. Feltstudierne viser, at man i hverdagen ikke træner denne sprogliggørelse af tvivl, men blot har en tavs forventning om, at indsatslederne er i stand til at håndtere disse forstyrrelser. Når indsatslederne ikke oplever at være i stand til at fylde deres funktion ud, så oplever de at blive ramt dobbelt. Det skyldes den tophierarkiske organisering på et skadested, og ledernes opfattelse af selv at skulle føre an og være kropsligt og følelsesmæssigt ovenpå. I disse situationer bliver indsatslederne så fokuseret på at udfylde deres funktion, at de ender med at blive reaktive og har svært ved at genvinde momentum i deres ledelsesopgave. En markant del af den beredskabsfaglige forskning, der har et primært kognitivt afsæt, forudsætter, at tvivl og forstyrrelser er noget, som individet selv kan håndtere. I hverdagen ser det dog ud til, at være langt mere kompliceret, og ofte så vedrører forstyrrelserne ikke kun indsatslederen, men bliver netop skabt i det sociale og kulturelle samspil med mellemliderne eller med de enkelte brand- og politifolk.

Begrænsningerne ved hjelmkameraet er, at det potentielt understøtter nogle kulturelle træk i den beredskabsfaglige profession, som ikke virker fordrende for individuelle såvel som kollektive læreprocesser. Hjelmkameraet er i stand til at eksponere individet og indskriver en sandhedsdiskurs. Det skal forstås på den måde, at der bliver skabt en forståelse af, at hjelmkameraet viser "hvad der virkelig skete", og derved indirekte kommer til at betone "skyld og fejl".

Afhandlingen viser, at det gennem forståelsen af hjelmkameraet som en dialogisk teknologi, er muligt at studere de sammenvævede og til dels mudrede processer, når der skabes mening i nuet i hverdagens operative indsatser. Når vi kender forstyrrelserne kan vi træne dem, og derigennem sikre, at vi får det bedst mulige beredskab, og skaber de bedst mulige rammer og vilkår for indsatslederne.